

MINISTERSTWO NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO
KOMITET POLITYKI NAUKOWEJ

BM.WOG.001.63.2019

Opinia

Komitetu Polityki Naukowej z dnia 25 października 2019 r. na temat celów i metod tworzenia strategii naukowej państwa.

Dokument definiujący założenia polityki naukowej (strategii naukowej) państwa jest wymagany zapisami Ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dn. 20 lipca 2018 r. Zgodnie z Art. 6. „polityka naukowa państwa jest dokumentem strategicznym wskazującym priorytety w zakresie funkcjonowania szkolnictwa wyższego i nauki”, a określa ją Rada Ministrów. Realizacja polityki naukowej państwa podlega ewaluacji co najmniej raz na 5 lat.

Komitet Polityki Naukowej stoi na stanowisku, iż istotną rolą strategii naukowej jest stworzenie ram dla podejmowania decyzji o finansowaniu wielkich kosztownych programów badawczych czy wielkiej infrastruktury badawczej. Strategia naukowa powinna też określać konkretne priorytetowe dyscypliny, które będą podlegać silnemu wsparciu finansowemu. Strategia państwa może wspomagać decyzje o udziale Polski w wielkich i kosztownych programach międzynarodowych. Wreszcie, co ważne, opracowanie strategii naukowej Polski pozwoli na konstruktywny i skuteczny udział w debacie na forum EU i kształtowaniu celów Wspólnoty.

Komitet Polityki Naukowej podkreśla, że Polska znajduje się obecnie na etapie budowania nauki o wysokiej jakości i widzialności, która opiera się na wybitnych uczonych. W naukach podstawowych finansowanie naukowców i projektów wyłącznie na podstawie doskonałości naukowej jest zdecydowanie najbardziej efektywne i przynosi najlepsze rezultaty. Dowodzi tego fakt, że takie właśnie podejście przyjęły największe pozabudżetowe instytucje finansujące naukę na świecie – Howard Hughes Medical Institute w USA, Wellcome Trust w Wielkiej Brytanii a w Polsce - Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej. Dlatego jest niezmiernie ważne, żeby finansowanie kierunkowe, na podstawie konkretnych priorytetów strategicznych, nie zagroziło finansowaniu opartemu o ocenę doskonałości naukowej. Możliwym rozwiązaniem jest zmiana definicji funkcjonowania Narodowego Centrum Nauki oraz Narodowego Centrum Badań i Rozwoju. To pierwsze mogłoby się zajmować finansowaniem badań wyłącznie na podstawie doskonałości

naukowej (dorobku wnioskodawcy oraz jakości projektu), a to drugie finansowaniem badań wg. strategii naukowej państwa. Pozwoli to odejść od sztucznego, budzącego kontrowersje i blokującego innowacje podziału na badania stosowane (NCBiR) i podstawowe (NCN). Narodowemu Centrum Badań i Rozwoju strategia pomogłaby w sposób konsekwentny i uporządkowany kształtować programy grantowe w odpowiedzi na rozwój nauki czy zapotrzebowania państwa. Jednocześnie KPN stoi na stanowisku, że na badania finansowane przez NCN powinny być przeznaczane większe środki niż dotychczas.

Strategia naukowa państwa obejmie różne sfery jego działalności zarządzane przez różne organy. Dlatego ciało, które ją przygotowuje, powinno być powoływane przez Prezesa Rady Ministrów na podstawie nominacji przez Ministra właściwego do spraw nauki. Takie usytuowanie tego ciała doradczego będzie również świadczyć o jego randze i znaczeniu. Jest sprawą najwyższej wagi, aby strategia została opracowana w sposób przejrzysty, merytoryczny, rzetelny i przekonujący. Komitet Polityki Naukowej rekomenduje stworzenie przy Prezesie Rady Ministrów specjalnego ciała - Rady ds. Nauki. W jej skład powinni wchodzić naukowcy reprezentujący jak najszerszy zakres dyscyplin, o najwyższym autorytecie, doświadczeniu i rozpoznawalności. Tylko tacy badacze mają szeroką wiedzę o swojej dziedzinie jako całości i o jej pozycji w nauce. Posiadają umiejętność przewidywania trendów oraz znajomość warsztatu, dostępnych technologii, możliwości i wymogów technicznych. Nie mniej ważny jest etos i kierowanie się dobrem całej społeczności naukowej i całego kraju, a nie partykularnymi interesami swojej dyscypliny. W skład Rady mogłoby również wchodzić (jako mniejszość składu) przedstawiciele przemysłu o wysokim potencjale innowacyjności oraz eksperci resortów, dla których nauka odgrywa kluczową rolę, takich jak resort obrony, energetyki i przedsiębiorczości. Rada mogłaby mieć charakter panelu dyskusyjnego/think-tanku. W ramach jej działalności mogłaby się odbywać prezentacje członków Rady i zaproszonych gości (również najwyższej klasy naukowców i ekspertów zagranicznych) na temat ich wizji rozwoju nauki w Polsce i na świecie. Na podstawie tych dyskusji Rada, zgodnie z zapisami Ustawy 2.0, raz na pięć lat przygotowywałaby strategię naukową według wcześniej ustalonego planu i harmonogramu prac.

Istotne dla ostatecznego kształtu przyjętych przez Radę rozwiązań byłyby też konsultacje ze środowiskiem naukowym. Podobne mechanizmy funkcjonują na poziomie Unii Europejskiej w przygotowaniu strategii programów Horizon. Komitet proponuje wprowadzenie mechanizmu zgłaszania priorytetowych zagadnień do strategii przez odpowiednio wybrane ciała kolegialne i instytucje. W przypadku tych drugich kryterium doboru powinna być doskonałość naukowa. Wnioski powinny zawierać uzasadnienie, dlaczego dany kierunek badań powinien być uznany za strategiczny oraz opis potencjału naukowego w Polsce (doskonałych osiągnięć/publikacji naukowych, dostępnej infrastruktury badawczej), który może być wykorzystany do realizacji badań w tym strategicznym obszarze. Wnioski byłyby rozpatrywane przez Radę Nauki, która zdecyduje, czy dany kierunek powinien być włączony do strategii. Wnioski powinny być bardzo zwarte (np. do dwóch stron tekstu). Pozwoli to ograniczyć pracę, którą będzie

musiała wykonać Rada podczas ich analizy. Przede wszystkim jednak zwięzła forma pozwoli wnioskodawcom skupienie się na sformułowaniu najbardziej kluczowych zagadnień. Komitet wskazuje na dwie korzyści z proponowanego rozwiązania. Po pierwsze pozwoli ono uniknąć sytuacji, w której Rada Nauki, na przykład w skutek braku odpowiedniej ekspertyzy w swoim gronie, pominie jakieś ważne zagadnienie. Po drugie środowisko naukowe będzie mieć poczucie realnego wpływu na tworzenie strategii naukowej, co dodatkowo będzie ją legitymizować. Wzorem innych państw, strategia powinna być poddana międzynarodowej ocenie eksperckiej. Pierwszy dokument strategii naukowej musi być przygotowany w ciągu najbliższego roku, a więc stosunkowo szybko. Powołanie spełniającej powyższe warunki Rady ds. Nauki może okazać się niemożliwe w tak krótkim czasie; nie istnieje też żaden formalny organ, któremu można powierzyć przygotowanie strategii. Dlatego tymczasowym rozwiązaniem może być nominowanie przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego kilku osób, które mogłyby dokooptować kolejnych członków nowego ciała (np. trzy osoby przez każdego nominowanego członka) tak, aby były w nim reprezentowane różne dyscypliny i środowiska zaangażowane w innowacje (przedsiębiorcy). To samo ciało może zgłosić nominacje do Rady ds. Nauki przy Premierze, która ukonstytuuje się już po powstaniu pierwszego dokumentu określającego strategię naukową.

Dr hab. Natalia Letki
Przewodnicząca Komitetu Polityki Naukowej